

Osmanlı Divan Şiirinde Gazeller

The Gazels in The Ottoman Divan Poetry

Mariya LEONTİK¹

Gotse Delçev Üniversitesi -Makedonya

Özet:

Her edebiyat, belirli çağın ürünü olduğuna göre divan edebiyatı da Orta Çağ'ın, Osmanlı döneminin ve Osmanlı aydınının mistik ve lirik edebiyatıdır. Divan edebiyatının son dönemi asır bakımından Orta Çağ'ı aşsa da biçim ve içerik bakımından tipik Orta Çağ ürünüdür. Bu edebiyat, Osmanlı döneminin düzenini, geleneğini, töresini, hayat anlayışını, yaşam tarzını, değerlerini ve beğenisini, Osmanlı insanının düşüncesini ve duygusunu, evren ve dünya bakışını ve insan anlayışını yansıtır.

Divan şiiri ve onun en çok sevilen gazel türü, asırlarca gelişti, yüzlerce iyi şair yetiştirdi, kendine özgü bir gelenek yarattı, XIII. yüzyılda oluştu, XVI. yüzyılda zirvesine ulaştı ve varlığını Tanzimat dönemi edebiyatına (1860) kadar sürdürdü. Bu gelişmede her asrın ayrı bir özelliği vardır.

Gazeller, aşkı, seveni ve sevileni yüceltir. Bu üç egemen konu etrafında, içki, içkiden alınan zevk, yaşamaktan zevk alma, talih, doğa (çiçek, çimen, ağaç, deniz, dağ, kuş, hayvanlar), mevsimler (ilkbahar, sonbahar, kış), din, peygamberler, toplum, yiğitlik, rindlik, ölüm, kötümserlik, iyimsizlik, abı hayat (gençlik suyu) gibi konular örülür.

Bugün bizden çok uzak kalan divan şairini ve gazelleri Osmanlı döneminin içinde Orta Çağ'ın ürünü olarak değerlendirmek gerek. Bunu yapan bilim adamı, edebiyatçı veya çevirmen divan şiirini gerçekçi sevebilir, diğerlerine de bu şiiri överek veya yererek değil, imkânları ve sınırları ile güçlü ve zayıf yönleri ile sevdirebilir.

Anahtar Kelimeler: Divan edebiyatı, Divan şiiri, Divan şairi, Gazel.

Abstract:

The Ottoman Divan poetry was scarcely known outside modern Turkey. Divan poetry is rich and mystic poetic tradition that had lasted for approximately 600 years. Divan poetry was written in Ottoman Turkish with Arabic script. It contains extensive use of Arabic and Persian words with Turkish words. The most common poetic forms derived from the Persian and Arabic poetry traditions. The gazel was the most famous poetic type in the Divan poetry. Many lyric gazels are allegorical and have spiritual meaning. Gazel generally deals with topics related to lovers, love, nature, God, etc.

Key words: Ottoman divan poetry, gazel.

Giriş

Her edebiyat, belirli çağın ürünü olduğuna göre divan edebiyatı da Orta Çağ'ın, Osmanlı döneminin ve Osmanlı aydınının mistik ve lirik edebiyatıdır. Divan edebiyatının son dönemi asır bakımından Orta Çağ'ı aşsa da biçim ve içerik bakımından hâlâ tipik Orta Çağ'ı ürünüdür. Bu edebiyat, Osmanlı döneminin düzenini, geleneğini, töresini, hayat anlayışını, yaşam tarzını, değerlerini ve beğenisini, Osmanlı insanının düşüncesini ve duygusunu, evren ve dünya bakışını ve insan anlayışını yansıtır. Bundan dolayı bugün bizden çok uzak kalan divan şairini ve divan şiirini Osmanlı döneminin içinde Orta Çağ'ın ürünü olarak değerlendirmek gerek. Bunu yapan bilim adamı, edebiyatçı veya

¹ Prof. Dr., , marija.leontik@ugd.edu.mk

çevirmen divan şiirini gerçekçi sevebilir, diğerlerine de bu şiiri överek veya yererek değil, imkânları ve sınırları ile, güçlü ve zayıf yönleri ile sevdirebilir.

1. Türk Edebiyatının Tarihi Gelişmesinde Divan Edebiyatının Yeri

“Divan edebiyatı”, “Eski Türk edebiyatı”, “Klasik Türk edebiyatı” adlarıyla andığımız edebiyatı daha kolay anlayıp benimsemek için yazılı Türk edebiyatı hakkında temel bilgiler vermek gerekir.

Yazılı Türk edebiyatı kendine özgü bir gelişme yaşamıştır. Türk edebiyatının gelişmesi genellikle, İslamiyet öncesi Türk edebiyatı (XI. yy.’a kadar), İslamiyet sonrası Türk edebiyatı (XI. yy.-XIX yy.) ve Batı uygarlığı etkisinde gelişen Türk edebiyatı (1860...) dönemleri içinde işlenir. İslamiyet öncesi Türk Edebiyatı XI. yüzyıla kadar gelişmiş. Türkler X. yüzyılda İslamiyeti kabul ettikten sonra Arap ve İran medeniyetinin ve kültürünün etkisi her alanda belirdi, Osmanlı İmparatorluğu’nda ise zirvesine ulaştı. Arapça kelimeler özellikle din, tarikat ve bilim yoluyla, Farsça kelimeler ise şiir yoluyla Türkçeye girip yerleşti çünkü o dönemde Arapça bilim dili, Farsça ise şiir dili olarak egemen olmuştu. Böylece XI. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatı İslamiyet etkisinde kaldı, 1860 yılından sonra ise Batı etkisinde gelişmeye başladı.

İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatı daha sonraları divan edebiyatı adını aldı ve varlığını şiir ağırlıklı olarak sürdürdü. Divan edebiyatı, XIII. yüzyıl sonlarında Anadolu’da doğup Osmanlı sarayında ve medrese çevresinde gelişti. Bu edebiyatın dili, XIII.-XX. yüzyıllar arasında Osmanlı İmparatorluğu’nda kullanılan Osmanlı Türkçesi (Osmanlıca)ydı. Ortak İslam kültürünün etkisi ile Osmanlı Türkçesine, Arapça ve Farsça kelimeler ve kimi gramer kuralları girmiş, yazı dilinde ise Arap alfabesi kullanılmıştır.

Divan edebiyatı, öğretimle öğrenen, anlaşılabilen ve benimseyen aydın Osmanlı topluluğun edebiyatıdır. Osmanlı İmparatorluğu’nda divan edebiyatının gelişmesine imkân ve maddi destek veren saray, sultanlar, şehzadeler, vezirler ve paşalardı. Birçok padişah ve şehzade şiir yazmış, yazmayanlar ise divan şairlerini sevmiş, destekleyip korumuştur. Bazı Osmanlı hükümdar şairleri bir veya birkaç gazel ile tanınmış, bazıları ise divanları ile: Osman Gazi (1258-1326), I. Sultan Murad (1326-1389), Yıldırım Bayezid (1360-1402), II. Sultan Murad (1403-1451), Fâtih Sultan Mehmed - mahlâsı Avnî (1430-1481), Cem Sultan (1459-1494), II. Sultan Bayezîd - mahlâsı Adlî (1447-1512), Yavuz Sultan Selim - mahlâsı Selimî (1470-1520), Kanunî Sultan Süleyman - mahlâsı Muhibbî (1495-1566), II. Selim (1534-1574), III. Murâd (1546-1595) vs. Osmanlı Sarayı, divan şairlerini ancak belirli inançlar içinde şiir yarattıkları sürece korumuş, halk ozanlarına ise ilgi göstermemiştir. Belirli sınırları aşan divan şairleri saray çevresinden dışlanmış, sürülmüş veya büyük şair Nefî gibi idam edilmiştir. İsmet Zeki Eyuboğlu’ya göre: “Bu durum, divan şiirinin, Osmanlı toplumunda yönetici çevrenin onayladığı bir ürün olarak kendini sürdürme olanağı bulduğunun açık kanıtıdır.” (Eyuboğlu I, 1994, s. 15) “Divan şiirini incelediğimizde, şiire egemen olan inançla, Sultan’ın düşüncelerinin yanyana yürüdüğünü görürüz” (Eyuboğlu I, 1994: 19) Bundan dolayı divan edebiyatına, yüksek zümre edebiyatı ve saray edebiyatı da denir.

Divan edebiyatının gelişmesini üç döneme ayırabiliriz. Birinci *oluşum dönemi*, XIII. yüzyılın sonlarından XIV. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiş. Bu dönemin önemli temsilcileri Aşık Paşa (?-1333), Gülşehri, Şeyhoğlu Mustafa (1340-1409), Ahmedî (1334-1413), Şeyhî (1375-1429) gibi şairlerdir. *Birinci klasik dönem* XV. yüzyılın ilk yıllarından XVII. yüzyıl başlarına kadar devam ederek Ahmed Paşa (?-1497), Necatî (?-1509), Zatî (1471-1546), Fuzulî (?-1556), Baki (1526-1600), Nev’î (1533-1599), Hayâlî (?-1557), Taşlıcalı Yahya (?-1582) gibi şairlerle olgunluk kazanmıştır. *İkinci klasik dönem*, XVII. yüzyıl başlarından XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam edip Sebki Hindî (Hint üslubu) adlı edebiyat akımının etkisi hissedilen bir dönemdir. Bu dönemin önemli temsilcileri Nâbî (1640-1712), Nef’î (1582-1636), Şeyhülislâm Yahyâ (1552-1643), Fehimî Kadim (?-1674), Nâilî (?-1666), Şeyh Galip (1757-1799), Nedim (1681-1730), Sami gibi şairlerdir.

Divan edebiyatının gelişmesinde Tasavvuf, Sebki Hindî (Hint Tarzı) gibi fikir ve sanat görüşlerinin ve Türkî-i Basit (Basit Türkçe) ile Yerlileşme (Mahallileşme) gibi hareketlerinin etkisi önemlidir. İlahî bir bilgi olan tasavvuf (İslâm mistisizmi), XIII. yüzyıldan beri divan edebiyatını sürekli beslemiştir. Tasavvuf, Allah'ın varlığına bağlı olan hakikatleri, daha doğrusu Tanrı'nın halk ile karşılıklı ilişkisinde mümkün ve imkânsız yönleri işlemektedir. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda birçok divan şairleri Sebki Hindî (Hint Tarzı) tarzını benimseyip şiir yazmıştır (Neşâti, Nailî, Şeyh Galib vs.). XV. ve XVI. yüzyıllarda divan şairleri sade bir dille yazarak Türkçe kökenli kelimelere önem vermişler ve Türkî-i Basit (Basit Türkçe) hareketi yaşatmışlar. Basit Türkçe hareketi zamanla şiirde yerli ve mahalli unsurlara yer vermeye başlamış ve böylece Yerlileşme (Mahallileşme) hareketine dönüşmüştür. Bundan dolayı Türkî-i Basit (Basit Türkçe), Yerlileşme (Mahallileşme) hareketinin başlangıcıdır. Yerlileşme (Mahallileşme) hareketinin başlıca özellikleri şunlardır: halk ifadelerinin ve mahalli söyleyişlerin şiire girmesi, atasözü ve deyimlerin kullanılması, günlük olayların ve mahalli kahramanların şiirin konusu olması. Yerlileşme (Mahallileşme) hareketinin etkisi ile bazı divan şairleri İstanbul Türkçesine (Baki vs.), İstanbul manzarasına (Nedim vs.), atasözlere ve deyimlere (Necati Bey), mahalli kahramanlara (Taşlıcalı Yahya Bey) yer vermiştir.

Divan edebiyatı, asırlarca gelişti, yüzlerce iyi şair yetiştirdi, kendine özgü bir gelenek yarattı, XVI. yüzyılda zirvesine ulaştı ve varlığını Tanzimat dönemi edebiyatına (1860) kadar sürdürdü. Tanzimat ve Servet-i Fünûn şairleri birkaç hece şiiri dışında büsbütün aruz vezni ile yazdılar. Bir edebiyat ne birdenbire doğar ne de aniden söner. Tanzimat'tan sonra Türk şiiri batı şiirinin etkisi altında değişip gelişirken Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi birçok şair divan şiirine uygun şiirler yazdı, Tevfik Fikret, Cenap Şehabeddin, Mehmed Akif Ersoy ve Yahya Kemal Beyatlı gibi şairler ise aruzu Türk diline adapte ettiler ama dilde ve içerikte yenilik getirdiler.

XX. yüzyılda aruz vezni ile yazılan divan şiiri kesinlikle biçim açısından sona erdi, fakat hece vezin ve serbest nazım ile yazılan çağdaş Türk şiirini sembollerle, imgelerle, söyleyiş ve konularla dolaylı veya dolaysız besledi ve birçok şiire ilham oldu.

3. Divan Şiirinin Özellikleri

“Divan edebiyatı” adı, şairlerin şiirlerini topladıkları esere “divan” denilmesinden kaynaklanır. Divan edebiyatında en önemli nazım türleri gazel, kaside, mesnevi, müstezat, musammat, terki-i bent, terci-i bent, rubai, tuyuğ, murabba vs. Şairler, şiirlerine başlık koymaz. Divan şairleri, eserleri yazarken *sanat için sanat* anlayışını uygular çünkü onlar ilk planda üslupçudurlar, divan şiiri ise bir biçim estetiğinin şiiridir.

Divan şairlerine göre şiir akıcı, saf, temiz, parlak, ince, nazik, ahenkli, düzenli olmalı; anlamlar sürekli yenilenmeli ve gelişmeli; ifade güzelliğine, düşüncelere ve yeni fikirlere yer verilmeli ve hikmetler içermeli.

Divan şiirinin en önemli özellikleri: iç ahenk, sembolik anlatım, imge, mecazlar, mazmun (sözün içindeki gizli anlam, başka kelimeleri çağrıştıran anlam), duygusallık, romantizm, hayal gücü, endişe, düşünce ve fikir. Bu şiirde en çok kullanılan benzetme unsurları: cevher, inci, hazine, gül bahçesi, sihir (büyü), mucize, abı hayat, padişah, peygamberler, dilber, güneş, deniz, bülbül, papağan, ateş, kumaş, macun, toprak vb.

Şiirlerin sembolik anlatımını iyi anlamak ve yanlış yorum yapmamak için bazı terimlerin tasavvufi veya felsefi anlamını bilmek gerek. *Sevgili (maşuka)* Allah, *sevgilinin yanağı* kâinat, *sevgilinin saçları* Allah'ın sırları, *seven (âşık)* insan, *şarap* tasavvufi aşk, *şarap tüccarı* şeyh, *meyhane* Tanrı içkisinin sunulduğu yer olan tekke, *sâki* Allah'ın sevgisini talip olanlara sunan mürşit, *kadeh* Tanrı ilminin kabı ve kalıbı, *sarhoş* kendinden geçen derviş, *sarhoşluk(mestlik)* ilâhi aşkla kendinden geçiş, *meclis* Allah için yapılan ibadetler, *zevk neşe* Allah'a yaklaşma yolunda hissedilen zevktir vb. “Dolayısıyla bu şiir his

ve his ötesi arasında akıp gider; aşk ve güzellik en cazibedar kıyafetleriyle ve en güzel biçimde sunulur, fakat bu takdim öyle mahirane yapılır ki, okuyucu istediği gibi yorumlamakta serbesttir.” (Gibb I-II, 1998, s. 39).

Divan şiirini yüzeysel okuduğumuz zaman zengin bir doğa içinde sevenin muhteşem aşkını ve sevilenin parlak güzelliğini yansıtan dünyevi hayat ortaya çıkar, fakat onun derinliğine daldığımızda Osmanlı toplumunun zihniyetini oluşturan teolojik, filozofik ve mistik unsurlar ile dünya üstü hayat belirir.

4. Divan Şiirinin Vezni ve Dili

Osmanlı divan şiiri, biçim üzerine ve bütün İslam ülkelerinde kullanılan *aruz* denen belirli kalıplara dayanan ölçü kullanır. Aruz ölçüsü, Araplar’dan İran’a, İran edebiyatından da Türk şiirine geçmiştir. Aruz vezni, hecelerın uzunluk ve kısalığına dayanan bir ölçüdür. Türkçede uzun ünlü olmadığı için aruz ölçüsü Türk dilinin yapısına aykırı bir ölçüdür. Türk şiiri eski çağlardan beri Türk dilinin doğal ölçüsü olan hece vezniyle yazıldığı için, aruz ölçüsü Türk edebiyat geleneğine de aykırıdır. Bu sorunlar başlangıçta hece ölçüsüne aruz vezninin en yakın kalıplarının seçilmesiyle aşıldı. İleri dönemlerde aruz ölçüsünün farklı kalıpları kullanılmaya başladığında şairler büyük güçlülüklerle karşılaşmaya başladı çünkü Türk dili, aruz vezninin bütün kalıplarına zor uygulanmaktadır. Kısa hecelerle kurulan çok sayıda Türkçe kelimeler, aruz vezninin fazlaca uzun hece isteyen kalıplarına zor uyuyordu. Böylece, divan şairi, bu ölçünün yapısına uyacak kavramları bulmak için Arap-İran uygarlık ürünlerine yönelmeye başladı ve şiirlerinde aruza uyan birçok Arapça ve Farsça kelime kullandı. Divan şairi asırlarca ölçüyü dile değil, dili ölçüye uydurmak için çaba gösterdi, biçimden dolayı dili değiştirdi, Türkçe kelimeleri gittikçe azalttı ve günlük dilden uzaklaştı. Divan şiiri saray ve aydın çevresi tarafından kolayca benimsendi, geniş halk kitleleri için zor anlaşılır duruma geldi. Bundan dolayı divan şiirinin divan diline özel yer vermek gerek.

Dolayısıyla divan şiirini yazmak veya divan şiirini anlamak için özel eğitim gerekiyordu. Divan şairi, çağın öğretim-egitim kurumlarında (medrese vs.) yeni kavramlar getiren *divan dilini* öğrenmeliydi. Divan şairinin şiirinde kullandığı dil ile günlük yaşamındaki konuştuğu dil özdeş olmadığından dolayı iyi eğitim, büyük çaba ve hüner gerekiyordu. Bundan dolayı divan şiirini ancak özel bir eğitim görmüş sınırlı bir çevre anlayıp benimseyebildi ve ondan zevk alabildi. Bugün de Fuzûlî, Baki, Nefî, Nabi ve Nedim gibi büyük divan şairlerinin şiirlerini kavrayıp zevk duymak için divan edebiyatı eğitimi veya çağdaş Türkçeye çeviri şarttır.

5. Gazellerin Biçim Özellikleri

Osmanlı divan edebiyatında, gazel, en tipik, en tercih edilen ve en zarif lirik şiir olmuştur. Gazel, ikili dizelerden oluşan beyitlerden oluşur. Beyit sayısı beş ile on beş arasında değişir ama gazel genellikle beş, yedi veya dokuz beyitle yazılır. Gazelin ilk beytine *matla* (doğuş, başlayış), matladan sonraki beytine *hüsn-i matla*, son beytine *makta* (bitiş, kesiliş), maktadan önceki beytine *hüsn-i makta*, en güzel beytine *beyt’ül gazel* veya *şah beyit* denir. Şairin mahlasının geçtiği beyit *taç beyit* olarak adlandırılır. Bir gazelin içinde her beytin kendi başına bir anlamı vardır ama diğer beyitlerle de ilgili olabilir. Kafiyе örgüsü a-a, b-a, c-a, ç-a, d-a, e-a, f-a, g-a, ğ-a, h-a, ı-a, i-a, j-a, k-a, l-a şeklinde olur ama küçük istisnalar da vardır.

Ahmet Kabaklı’ya göre: “Gazel, duygularda derinlik ve yakınlık, hayalde genişlik, nüktede incelik isteyen şiirdir. Hafif, hatta biraz fazla şûh ve neşeli söyleyişler, gazelde hoş karşılanmaz. Türk edebiyatında en büyük şairler, aynı zamanda gazel üstadlarıdır.” (Kabaklı I, 2008, s. 603)

6. Gazelerde İşlenen Konular

Aşk, seveni ve sevileni yücelten gazel Orta Çağ’da en çok beğenilen nazım şeklidir. Bu üç egemen konu etrafında, içki, içkiden alınan zevk, yaşamaktan zevk alma, talih, doğa (çiçek, çimen, ağaç, deniz,

dağ, kuş, hayvanlar), mevsimler (ilkbahar, sonbahar, kış), din, peygamberler, toplum, yiğitlik, rindlik, ölüm, kötümserlik, iyimserlik, abı hayat (gençlik suyu) gibi konular örülür. Farklı araştırmalarda, gazeller belirgin konuya göre adlandırılmaktadır. Aşkın verdiği mutluluk veya acıyı işleyen gazellere *âşıkane gazel*, sevgilinin güzelliğini dile getiren gazellere *şûhane gazel*, dünya zevklerinden bahseden gazellere *rindâne gazel*, felsefe düşüncenin belirgin olduğu gazellere *hikemî gazel*, tasavvuf düşüncenin hakim olduğu gazellere *sûfiyâne gazel* denir.

Aşk, seven ve sevilen gazelin merkezini oluşturur. Bu aşk, genellikle platoniktir. Sevgili (maşuk) güzel, mutlak iktidar sahibi, bazen ilgi gösterir, bazen umursamaz, zalim ve vefasız, âşık ise bahtsız, kıskanç, üzüntü içinde kıvranan biridir. Âşık, sevgiliyi görüp ona tapan, onun güzelliğinden büyülenen, daha sonra onu gönlünde yaşatan, hayalinde düşleyen ve özleyen bir kimsedir. Divan edebiyatında sevgilinin boyu servi veya çınar gibi uzun, beli kıldan ince, yüzü güneş veya ay gibi parlak, yanağı gül gibi pembe veya kırmızı, gözü badem, nergis veya ahu gözü gibi güzel, bakışı kılıç gibi keskin, ağzı gonca veya nokta gibi ufak, kaşları yay, kirpiği ok, saçları uzun, siyah ve dağınıktır. Sevgili hep gençtir, onun güzelliği ise idealdir, hayalidir.

Âşık çok sever, derin acı çeker, sevdiğinden ayrı kaldığı için ağlar. Rakipleri olduğu için kıskançlık içinde kıvrılır. Sevilen (maşuk) âşığına ilgisiz davranır ve eziyet çektirir. Sevilen her zaman sultan veya şah, seven ise kuldur.

Divan şiirinde, dünyevi aşk da ilahi aşk da işlenmiştir. İlahi aşk anlayışı, tasavvuf (sufizm) düşüncesine dayanır. Birçok divan şiirinde dünyevi aşk zamanla ilahi aşka dönüşür çünkü insani aşk hedefe bir vasıttır. Bu şiirlerde, olağanüstü güzele âşık olan, onu özleyen, ona kavuşmak isteyen şair zamanla sevdiğinde tanrısal güzellik aradığını sezince şuuru ve gönlü ilahi mesajlara hazırdır. Böylece maddeden sıyrılır, benliğini yitirir ve mutlak güzellik olan Tanrı'ya kavuşmak ister. Sonunda Tanrı'da kendi benliğini eriten âşık gerçek mutluluğu bulur. Bu ise ölümden sonra ruhun yeniden ilahi kaynağına dönerek gerçekleşir.

7.Sonuç

Divan edebiyatı, Orta Çağ'ın ve Osmanlı döneminin ve Osmanlı aydınlarının dünyevi ve mistik edebiyatıdır. Divan şiiri ve onun en çok sevilen gazel türü, asırlarca gelişti, yüzlerce iyi şair yetiştirdi, kendine özgü bir gelenek yarattı, XIII. yüzyılda oluştu, XVI. yüzyılda zirvesine ulaştı ve varlığını Tanzimat dönemi edebiyatına (1860) kadar sürdürdü.

Bugün her ulusal edebiyat Orta Çağ edebiyatını tanımaya, genç nesillere yaklaştırmaya çabalyor. Orta Çağ edebiyatı olan Türk edebiyatı da Makedon edebiyatı da böyle bir gayret göstermektedir. Eyuboğlu'na göre: "Divan şiiri, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, orta çağın düşünce yapısına, sanat anlayışına, inanç ilkelerine uyan, uyması gereken bir üründür. Bu özellik, bütün tektanrıci uluslar için, orta çağ denen dönemi yaşayanlar için, geçerlidir. Bu bakımdan, divan şiiri yalnız değildir, başka uluslarda, daha başka biçimlerde, niteliklerde soydaşları, çağdaşları vardır. O uluslarda da şiirin başlıca konusu yaşanan değil, özlenen, yaşanmak istenen evrendir. Dil, inancın buyruğu altındadır, şiir ise inancın geçerli kıldığı dili kullanma gereğindedir. Ortaçağın boyu, boyası, giysisi ulustan ulusa göre değişir de öz değişmez, özü niteleyen dil değişir de kavramların içeriği, kabuğun içindeki değişmez." (Eyuboğlu I, 1994, s. 80) Bugün, divan edebiyatına bu açıdan bakmak ve divan şiirlerini Osmanlı Türkçesinden çağdaş Türkçeye aktaran yazarlara ve onların şerhlerine saygı duymak gerek. Bunu Şeyh Galib'in bir gazeli ve Cihan Okuyucu'nun manzum söyleşi ile gösterebiliriz:

GAZEL

1.

Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şişedir bu reh-i sengsâre düştü.

2.

O zaman ki bezm-i canda bölüşüldü kâle-i kâm
Bize hisse-i mahabbet dil-i pare pare düştü.

3.

Gehi zir-i serde desti geh ayağı koltuğunda
Düşe kalka haste-i gam der-i lutf-ı yâre düştü.

4.

Erişip bahâra bülbül yenilendi sohbet-i gül
Yine nevbet-i tahammül dil-i bi-karâre düştü.

5.

Meh-i bürc-i arızında gönül oldu hâle mail
Bana kendi tâliminden bu siyeh sitâre düştü.

6.

Reh-i Mevlevi'de Gâlib bu sıfatla kaldı
hayran

Kimi terk-i nâm u şâna kimi itibâre düştü.

Şeyh Galib

MANZUM SÖYLEYİŞ

1.

Yine gönül kayıgım sınıp düştü kenara
Ne kalır bir şişeden dalga vurursa yara.

2.

Can meclisinde herkes kumaş payımı aldı
Bize sevgi azığı bu kırık gönül kaldı.

3.

Bazan boynundadır eli bazan ayak
koltuğunda

Emekliyor gam hastası düşe kalka yar
yolunda.

4.

Erişti bahara bülbül yenilendi sohbet-i gül
Senin payına düşense yine tahammül ey gönül.

5.

Yanak burcunun ayında gönlüm "ben"de kıldı karar
Payım siyah bir yıldız mı, yazık ne kötü şansım var.

6.

Mevlevi yolunda Galib bu işlere çok şaştı çok
Kimi itibara düştü kiminde ondan eser yok.

Şeyh Galib

Türkçeye manzum söyleyiş: Cihan Okuyucu

Divan edebiyatından çok az yazar Makedoncaya çevrildi. Gazelleri Makedoncaya çevirmek mümkündür. Bunu Şeyh Galib'in gazeli ve Mariya Leontik'in Makedonca manzum çevirisi ile göstermek istedik. Orijinal Osmanlıca gazel aruz vezni ile yazılı, çevirmen ise şiir çevirisini Makedon diline uygun olan hece vezni ile yaptı. Hece vezni, mısraların aynı hece sayısına dayanarak şiire ahenk veren ölçüdür. Burada Eyuboğlu'nun sözlerini anmak gerek: "Şiir yazıldığı dilden başka bir dile aktarırken giysilerinden soyup başka bir gövdeye göre biçilmiş giysinin içine sokmuş gibi olunur. Şiir çevirisinin güçlüğü bundandır." (Eyuboğlu I, 1994, s. 89) Çeviride, kafiye örgüsü a-a, b-a, c-a, ç-a, d-a, e-a şeklindedir.

ГАЗЕЛ

1.

Кајакот на душата разбивајќи се на крајбрежјето **остана**
Бран да удри в камењар од душата на шишето што ќе **остане**?

2.

Од собирот на душата секој зеде дел од платно на желбата
А мене како љубовна храна скршената душа ми **остана**.

3.

Некогаш раката држи глава или се потпира на потпирка
Болниот од тага кон љубената со мака ползејќи **остана**.

4.

Славејот пак дочека пролет и продолжи разговор со розата
А мене како дел, душо моја, пак трпеливоста ми **остана**.

5.

Душа ми заплени бенката на месец-образот на љубената
А со тоа црната ѕвезда на судбината мене ми **остана**.

6.

Галип на патот на мевлевиството многу се вчудоневиде на
Сите оние кои тркачи по слава и углед **останаа**.

Şeyh Galib (Makedonca manzum çevirisi: Mariya Leontik)

Her edebiyat kendisini ilk önce çağdaş edebiyatı ile tanıtır, daha sonra geçmiş ya da Orta Çağ edebiyatı ile. Çağdaş Türk edebiyatından birçok yazar ve kitap Makedon okuyucusuna tanıtıldı fakat divan edebiyatından çok az yazar Makedonca'ya çevrildi. Gelecekte divan edebiyatı uzmanları ve çevirmenler daha geniş bir çapta Osmanlı divan şiirini çeviri yoluyla Türkiye dışında tanıtılmalı.

КАУНАКЌА

Akarsu, K. (2007). *Adına Aşk Dediler*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Atillâ, A. Kartal, A. Ş. (2009). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergah yayınları.

Canım, R. (2010). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Cengiz, E. H. (1982). *Açıklamalı, Notlu Divan Şiiri Antolojisi*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Gibb, W. (orijinel baskı 1900-1907; çeviri baskı 1998). *Osmanlı Şiir Tarihi*. 1, 2, 3, 4, 5. (Çeviri: A. Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.

Eyuboğlu, Z. İ. (1994). *Divan Şiiri 1, 2*. İstanbul: Say Yayınları.

II. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu
II. International World of Turks Symposium of Social Sciences

Erkal, A. (2009). *Divan Şiiri Poetikası*. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Halman, S. T, Horata, O. Çelik, Y., Demir, N. Kalpaklı, M., Korkmaz, R., Oğuz, Ö. M. (2007). *Türk Edebiyatı Tarihi 2*. İstanbul: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlıhı Yayınları.

Kabaklı, A. (2008). *Türk Edebiyatı 1, 2*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Cihan, O. (2013). *Gazel Bahçesi*. İstanbul: Sütun Yayınları.

Saraç, Y. (2008). *Osmanlı'nın Şiiri*. İstanbul: 3F Yayınevi

Saraç, Y. (2011). *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Biçim ve Ölçü*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Toklu, O. *Şiir Dili ve Çevirisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.